

**ÖRSELENEN GEÇMİŞİN GERİ DÖNÜŞÜ;
WALTER BENJAMIN’DE ŞİMDİKİ ZAMAN
COMEBACK OF THE EXHAUSTED PAST;
THE PRESENT IN THE MIND OF WALTER BENJAMIN**

İpek BAŞYURT¹

ÖZET

Zamanın algılanışı toplumsal yaşam üzerinde görünenden, fark edilenden daha fazla etki bırakır. Zaman, gündelik yaşam deneyimlerimizi farklılaştırmakla birlikte aynı zamanda bir baskı aracı olarak da kullanılabilir. Bu en görünür biçimini bellek üzerindeki etkisinde gösterir. Nitekim çizgisel-ilerlemeci zaman ve tarih anlayışı hep daha ileriye doğru, hevesle giderken geçmişi geride bırakır. Bugünü oluşturan geçmişin izleri, galipler tarafından ve kendi istedikleri doğrultusunda yavaşça silinir ve tüm bunlardan geriye ise deneyimden yoksun, geçmişinden kopuk, bir rüya içerisinde yaşayan bireyler kalır. Walter Benjamin’in düşüncesi işte bu rüyadan uyanışın gerçekleşmesi için kayda değer araçlar sunmaktadır. Geçmiş bugüne dâhil etmek, bellekten koparılmış olana sahip çıkmak ve içinde bulunduğumuz uykudan uyanmak ise ancak “şimdiki zaman” içerisinde olanaklıdır. Bu bakımdan çalışmamızın temel eksenini “şimdiki zaman” üzerinde odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şimdiki Zaman, Çizgisel Tarih Anlayışı, Bellek, Deneyim

ABSTRACT

The conception of time has an impact on the social life more than usually realized. The concept of time both diversifies our daily life experiences and can be used as a means of oppression. The impact of it is most visible on our memories. Thus, the linear-progressive comprehension of time and history is directed and devoted to going forward, and leaves the past behind. Remnants of the past that have shaped today are gradually wiped out by triumphant for their own interests. What is left are individuals who are deprived of experience and disconnected from the past dwelling in a dream. The remarks of Walter Benjamin offer invaluable means to awaken from that dream. It is only possible in the “present” to connect the past and today, claim what is torn off the memory, and awaken from the sleep. Therefore, the focus of my article will be on the “present.”

Keywords: Present, Linear Comprehension of History, Memory, Experience

¹ Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: i.basyurt@gmail.com

GİRİŞ

Bu çalışmada Walter Benjamin'in *Tarih Kavramı Üzerine Tezler* adlı eseri özelinde, modern insanın ilerlemeci tarih anlayışına bir eleştiri sunan tarih anlayışı incelenecektir. Benjamin'in sunduğu bu bakış disiplinlerarası çalışmalara da ilham vermektedir. Son olarak bu yaklaşımın disiplinlerarası çalışmalarda nasıl kullanılabilceği ifade edilmeye çalışılacaktır.

Moderniteyle birlikte toplumsal yaşamın da dönüşmesi, bu çağın tanığı olarak bir yandan da mağduru olduğunun farkında olmak ve en sonunda gerçek anlamda, deneyimde de mağduru olmak... Walter Benjamin, iki savaş arası dönemde yaşamış, Hobsbawm'ın "felaket çağı" (Hobsbawm, 2015) diye adlandırdığı çağın, hem tanığı hem de mağduru olmuştur. Mağdurudur; çünkü kendisi asimile olmuş Yahudi asıllı bir ailenin çocuğudur ve asimilasyonu onu 1940'da İspanya sınırında intihar etmekten kurtaramamıştır.

Benjamin, her şeyden önce bir düşünce insanıdır. Onun yaşantısının, arkadaşlarının, yaşam deneyimlerinin, hepsinin onun düşüncesinde belirgin rol oynadığı söylenebilir. Nitekim kendi intiharı bile, ilk gençlik döneminde başkanı olduğu "Özgür Öğrenciler Birliği"nde intihar eden arkadaşı Heinle'in etkisini taşır. Benjamin, dağınık bir düşünceye sahiptir, onun düşüncesinde aynı doğruda buluşma imkânı olmayan fikirler bir arada bulunur (Marksizm, mesiyанизm, gerçeküstücülük). Tıpkı aynı doğruda buluşma imkânı olmayan arkadaşlıkları gibi; Brecht, Adorno, Scholem. Her biri bir diğerinin Benjamin'e kötü etki yaptığını söyleyecektir (Nurdan Gürbilek, 1993, s.10). Bu metinde bizim ilgi alanımızı oluşturacak olan ise onun tarih anlayışıdır ki bu, düşüncesinin savruk uçlarından bağımsız değildir.

Modernin kendisi bir kriz kültürüdür diyor Besim Dellaloğlu. Modern kavramı, aslında modernliğin, kurumların, yapıların inşa edildiğini gösterir. Modern her zaman yeni olan ile eş tutulur, oysa modernlik aslında bugüne hâkim olma halidir: "Son modernler, önceki modernlerden daha moderndirler." (Dellaloğlu, 2008, s. 41). Yani modernin "yeni" olma iddiası yeni bir şey değildir. Aslında hep ilk anlamıyla gelenekle olan kopuşun ifadesi olur modern, fakat modernin de bir geleneğe ait olduğunu bildiğimizde geleneğin dışında olan bir şeyden söz edemeyiz (2008, s.37-48). Geleneğin dışında bir şeyden söz edilemeyeceği vurgusu, bizi geçmiş düşüncesine ve bununla bağlantılı olarak da tarihe ve tarih anlayışına götürür.

Ayhan Bıçak, modern tarihçiliğin temel özelliği olarak onun doğruluğunun önemli olduğundan bahseder ve bu konu üzerine olan fikirlerin Tarih Felsefesi'nin doğmasına yol açtığına değinir. "19. yüzyıl hem tarih felsefesinde en üst noktaya ulaşılması nedeniyle hem

de tarih yazıcılığının bilimselleştirilmesi çabalarıyla tarih yüzyılı olarak anılmaktadır.” (Bıçak, 2013, s.47). Tarih yüzyılına egemen olan anlayış ise ilerlemedir. Bu anlayış çizgisel bir yol izler. Kubilay Ayseverer’e göre toplumların belli bir durumdan daha iyiye yükselmiş olmaları, onları toplum olarak belli bir yöne doğru ilerlemekte bulunduğu fikrine yöneltmiştir. Bilimde, toplumda bir ilerlemenin olduğuna olan inanç sonuçta tarihte de bir ilerlemenin olduğu inancına yol açmıştır (Ayseverer, 2001, s.172). Fakat bu anlayış, tarihin tek bir doğrultuda tek bir yöne doğru ilerlediği anlayışı, içinde iktidar unsurlarını da barındırmaktadır. Zira özellikle ekonomik sistemdeki gelişmelerin etkisiyle ve söz konusu iktidarın da yönlendirmesiyle bu anlayış hep daha ileriye yönelir ve bunun dışında kalan her şeyi geride bırakır. Toplumsal bellek böylece korunmak bir yana, daha fazla unutulması, geçmişle olan bağların kopması şeklinde yeniden düzenlenir. İlerleme düşüncesine olumsuz etki edecek her şey dışarıda bırakılarak, sanki daha önceki her şey, “şimdiki zaman”da nasılsa öyleymiş gibi bir hal alır, normalleşir. İşte bu normalleşme, iktidarın varlığını sürdürüebilmek adına, ihtiyacı olan en önemli şey olmakla birlikte, ilerleme fikri bu sürecin en büyük araçlarından biridir.

“Çizgisel ve ilerlemeci zaman anlayışı, Benjamin’in ortaya koyduğu biçimiyle bir “yanılsama” ve “yabancılaşma biçimi” doğurmaktadır.” (Uluocak, 2012, s. 203). Uluocak’a göre Benjamin, çizgisel tarih anlayışının her iki ucundan, “geçmiş” ve “gelecek” zaman kategorilerinden getirdiği “mesianizm” ve “ütopya” imgeleri üzerinden “devrimci” bir diyalektik eleştirisi geliştirmiş görünmektedir (s. 176-205). Benjamin’in *Tarih Kavramı Üzerine Tezler*’i bu diyalektiğin işlendiği, deneyimlendiği bir eserdir. Michael Löwy’e göre Benjamin’i tezleri yazmaya iten neden, muhtemel olarak Alman-Sovyet anlaşmasının “...onu uğrattığı hayal kırıklığı, ikinci dünya savaşının başlangıcı ve Avrupa’nın nazi bölükleri tarafından işgalidir.” (Löwy, 2007). *Tarih Kavramı Üzerine Tezler*’de Benjamin, tarihsel maddecinin nasıl bir bilinçle hareket etmesi gerektiği üzerinde durur ve bu anlatımı yine ona yüklediği bu bilinçle yapmaya çalışır. Nitekim tarihin çizgisel, buna bağlı olarak bütünsel olan tavrını kesintiye uğratmak amacıyla tarihsel maddecinin “geçmişini özümsemesi” gerekir ve bunu da dokuzuncu tezde bahsedilen “yıkıntılar” (Benjamin, 1993, s.32) aracılığıyla yapacaktır:

Klee’nin “Angelus Novus” adlı bir tablosu var. Bakışlarını ayıramadığı bir şeyden sanki uzaklaşıp gitmek üzere olan bir meleği tasvir ediyor: Gözleri faltaşı gibi, ağzı açık, kanatları gerilmiş. Tarih meleğinin görünüşü de ancak böyle olabilir, yüzü geçmişe çevrilmiş. Bize bir olaylar zinciri gibi görünenleri, o tek bir felaket olarak görür, yıkıntıları durmadan üst

üste yığıp ayaklarının önüne fırlatan bir felaket. Biraz daha kalmak isterdi melek, ölüleri hayata döndürmek, kırık parçaları yeniden birleştirmek... Ama cennetten kopup gelen bir fırtına kanatlarını öyle şiddetle yakalamıştır ki, bir daha kapayamaz onları. Yıkıntılar gözlerinin önünde göğe doğru yükselirken, fırtınayla birlikte çaresiz, sırtını döndüğü geleceğe sürüklenir. İşte ilerleme dediğimiz şey, bu fırtınadır (s.32).

Stefan Gandler, *Tarih Meleği Neden Geriye Bakıyor?* (Gandler, 2007, s.161-181) adlı makalesinde Benjamin'in ilerleme eleştirisini, onun bu eleştiriye dahil ettiği teolojii, devrimci gücü tarih meleği aracılığıyla –ve daha çok dokuzuncu tez üzerinden- oldukça anlaşılabilir bir biçimde analiz etmiştir. Ona göre, Tarih Meleği geriye bakar çünkü sahip olunan şey geçmiştir; geleceği bilemeyiz, ona sahip olamayız, onu sadece düşeriz. Gelecek hep farklı olasılıkları içinde taşır, fakat geçmiş için yalnızca bir tane olasılık vardır ki zaten bu da gerçekleşmiştir. Bize “...kalıntılar bırakan, geçmiştir. Geçmiş, hayatımızda maddesel olarak mevcuttur. Yani, çevresinde herhangi bir şey görebilmek için, tarih meleğinin geçmişe, geriye bakması gerekir.” (s.170). Bu ilerleme fırtınası altında felakete sürüklenen geçmişini durduracak, ondan bir şeyler koparacak kişi ise tarihsel maddecidir. Tarihsel maddeci “şimdiki zaman” içerisinde özümlediği geçmişin izlerini bulmaya yönelmelidir. Fakat bu eleştirel ve diğer bakışlardan farklı olmalıdır çünkü tarihsel maddeci bu tutumu takınmazsa kendini geçmişin galiplerinin yerine koyacaktır. Dolayısıyla bugünün efendilerine yakınlaşacak ama kendisinden beklenen derinliğine ulaşamayacaktır. Tarihsel maddeci, egemen tarih anlatımının dışında geçmişin bilinmeyenlerini, anlatılmayanlarını, ezilenleri görebilmeli, bu sayede onların izlerine bugünde, “şimdiki zaman”da rastlayabilmelidir. Fakat bunun için tarihsel maddecinin egemen düşünce biçimlerinden –pozitivist anlayıştan- uzaklaşması gerekir (s.170). Çünkü şimdiye kadar tarihi yazanlar galipler olmuşlardır “Hep galip gelenler, bugün hükmedenlerin altta kalanları çiğneyerek ilerlediği zafer alayında yerlerini alırlar. Her zamanki gibi ganimetler de alayla birlikte taşınır. Kültürel zenginlik denir bunlara.” (Benjamin, 1993, s. 32). Tarihsel maddecinin ilerlemeyi bir norm olarak görmesi galiplerin işine yarar. Oysa bu konformist anlayıştan uzaklaşarak “...bu yıkıntıdan bir şeyler kurtarmak isteyen tarihsel maddeci, olsa olsa bir paçavra toplayıcısı gibi davranabilir. Kültürün sürekliliğini oluşturan değerleri değil, tüketilmiş, bir kenara atılmış nesnelere, kültürel artıkları, tarihin döküntülerini toplar. Amacı, "tarih imgesini, tarihin en silik nesnelere, artıklarında bulmak"tır.” (Gürbilek, 1993, s.25). Bu nesnelere tarihsel olma nitelikleri önemlidir.

Benjamin'e göre, "Bir olgu ancak sonradan, binlerce yıl uzağındaki olaylar aracılığıyla tarihsellik kazanır. Bundan yola çıkan tarihçi, olaylar dizisini tesbih çeker gibi peşpeşe sıralamaktan vazgeçecektir." (Benjamin, 1993, s.36). Bu noktada tarihçinin eleştirel tutumu önem taşır ve "...yaşadığı dönemin çok belli bir dönemle oluşturduğu kümenin farkına varır. Böylece kurulan bugün kavramı, içinde Mesiyaniğin zaman kırıntılarının uçtuğu "şimdi'nin zamanı"dır." (s.36). İşte bu Mesiyaniğin zamanı, düşüncesine dâhil eden tarihsel maddeci, geçmişini anımsamanın ötesine geçmelidir çünkü geçmişin anımsanması yeterli değildir, kefarete geçmelidir. Löwy'e göre, "Bireyin mutluluğu kendi geçmişinin kefareti, olabilecek fakat olmamış olanın tamamlanmasını içerir". Geçmişin mağdurlarının tarihsel hatırlanışı ve onların "ıstırabının, yıkımının" onarımı." (Löwy, 2007). Bu, tarihsel maddeciyi hâkim tarih anlayışı dışında tutacak şey olacaktır. "Çünkü geçmiş imgesi, onda kendini amaçlanmış olarak bulmayan her bugünle birlikte, yitip gitme tehdidi taşır; bu imge bir daha geri getirilemez." (Benjamin, 1993, s. 31). Şimdiki zaman içerisinde anlık olarak oluşan bu düşünce, devinimsel olmaktan ziyade durağandır. "Şimdiki zaman"da gerçekleşen bir durağanlıktır bu.

Rolf Tiedemann'a göre tarihsel sürecin ilerlemesini değil, bu süreç içerisinde "hep aynı olan"ı saptayabilen tarihsel maddecinin; "İlerlemeyi daha çok bir sıçrama –gerçekte tarihin dışına atlama anlamı taşıyan bir "geçmişe kaplan sıçrayışı"-, Mesih'in imparatorluğunun başlangıcı olarak düşünebilen Benjamin, bu mistik tarih anlayışına diyalektiğin belli bir türüyle uymaya çalışmıştı..." (Tiedemann, 2014, s.35). Bu farklı diyalektik içerisinde bütünsel olan, uyumlu olan yerini eleştiriye, yıkıcılığa bırakıyordu. "Benjamin'in diyalektik görüntüyü "tarihsel akışın sürekliliği içersinden" "koparışı" , devrimlerde zamanı yeni bir takvimi yürürlüğe koyarak ya da Temmuz Devrimi'nin Paris'inde olduğu gibi, saat kulelerine ateş açarak durdurma girişiminde bulunan o anarşik itici güçle eşanlamlıydı." (s.35). Zamanın ilerlemesi ve saat kulelerine ateş açarak durdurulan o an, aslında çizgisel zaman anlayışının hareketine karşın oluşturulan durağanlık imgesidir. Bugünün içinde zamanı bir anlığına durdurarak, geçmişe bir kaplan sıçrayışıyla bugün ile geçmiş arasında bir bağ kurulacak ve bu sayede zamanın "homojen ve boş" algılanışı yıkıma uğratılacaktır. "Bir geçiş olmayan, zamanın onda durduğu ve onun tarafından üstlenildiği bir bugün kavramı, tarihsel maddeci için vazgeçilmezdir." (Benjamin, 1993, s. 35). Yani geçmişini kurtarmaya, aslında bugünden başlamak gerekir gibidir.

Benjamin'in tarihsel maddeciye yüklediği görevin başka bir ifadesi ise, tarihsel maddecinin yıkıntılarla kurduğu ilişkiyle yazarının alıntılarla kurduğu ilişki arasındaki analogiyle daha iyi ifade edilebilir. O, *Tek Yönlü Yol*'da "Yapıtlarımda alıntılar silahlı

eşkıyalara benzer; gelip geçenleri kanaatlerinden ederler.” (Benjamin, 1993, s.52) der ve bir başka pasajda devam eder:

Üzerinde yürünen patikanın gücü, uçaktan seyredileninkinden farklıdır. Benzer bir şekilde, okunan metnin gücüyle kopya edileninki de birbirinden farklıdır. Uçak yolcusu yalnızca patikanın manzara içerisinde kendisine nasıl bir yol açtığını, nasıl onu çevreleyen kırla aynı yasalara uyarak ilerlediğini görebilir. Ama ancak yolu yürüyerek kat eden kişi, buyurabileceği güç hakkında fikir sahibi olabilir, patikanın nasıl cepheye ordusunu mevzilendiren bir komutan gibi, uçaktan yalnızca yayılmış bir ova gibi görünen araziden, her kıvrımında yeni mesafeler, manzaralar, açıklıklar, menziller davet ettiğini görebilir. Ancak kopya edilen metin kopya edenin ruhuna böyle hükmedebilir; okumakla yetinen kişi ise metnin ruhunda açtığı yeni yönleri, içinin gittikçe sıklaşan ormanındaki o yolu asla keşfedemez (s. 40).

Alıntıların metnin ruhta açtığı yeni yönleri görmesi ifadesi geçmişin sadece hatırlanarak özümsememeyeceğine bir vurgu gibidir aslında. Hatırlamanın yanı sıra geçmişin bilmek gerekli gibidir, “şimdiki zaman”la benzerliği içerisinde, geçmişin anımsanarak mağdurların unutulmuşluklarında kendimizi görebilmek! Bizim çizgisel tarihten bir anlığına kurtarabileceğimiz şey, kendi yaşamımızı da içerir. Nitekim Benjamin, geleneğin tehlike içinde olmasıyla birlikte onu devralanlarında aynı tehlike içinde olduklarına değinir. “Geleneğin hem kendi varlığı, hem de onu devralanlar tehlikededir. Her ikisi de aynı tehdit altındadır: Hâkim sınıfın aleti durumuna düşmek.” (Benjamin, 1993, s. 31). Benjamin bu durumdan kurtuluşun sağlanabilmesini ise her çağın, dönemin sorumluluğuna yükler. “Geleneği, onu hükmü altına almak üzere olan konformizmin elinden çekip almak, her dönemde yeni baştan girişilmesi gereken bir çabadır.” (s. 31). O, her çağın kendi içinde hep aynı mücadeleyi vermesi gerektiğini, vereceğini bilir gibidir, bu yüzden onun yüklediği sorumluluk zaman aşımına uğramayacak bir niteliğe bürünür.

Kurtarılacak olan, şimdiki zamandır, devrimin gerçekleşeceği an. Parçalanmış olan geçmiş, “tarihsel oluşumu” yalnızca Mesih tamamlayabilir. Ancak geçmiş ile şimdinin birleştiği aydınlanma anlarında, o bir anlık duraksama da “Mesih’in bakış açısından, ya da materyalist deyişle, devrimin bakış açısından diyalektik-dönüştürücü bir görüntü olur” (Tiedemann, 2014, s.35). Walter Benjamin *19. Yy’ın Başkenti Paris* metninde, hep bir “yeni”ye, geleceğe yönelen bireyin, bir “düş” içerisinde yaşadığı çağın kendinden önceki

çağların öğeleriyle karışmış olduğunu ifade eder (Benjamin, 2014, s. 89). İşte aydınlanma anları, bu “düşten uyanma” imgesinin gerçekleştiği andır. 1927 yılında çalışmalarına başladığı fakat ölümünden önce bitiremediği *Pasajlar* metninde sözünü ettiği Paris Pasajları’nda Flaneur’un bir düş içerisinde, deneyimden uzakta yabancılaşmış olarak gezindiğini söyler. Tarihsel maddeciye yüklediği görev şimdi Flaneur için de geçerlidir. Sadece “Taşlaşmış nesnelere donuk yaşamı uyandırmak değildir onu heyecanlandıran, yaşayan nesnelere de dikkatle inceleyerek kendilerini antika olarak sunmalarını, anlamlarını ortaya koymalarını bekler.” (Adorno, 2013, s.167). Bunun sayesinde uyanış gerçekleşecek ve yabancılaşma tersine çevrilecektir, “Her şey bir nesneye başkalaşmalıdır ki şeyleşme canavarının yıkıcı büyü bozulabilsin.” (s.167). Bu nesnelere hayat bulmasının önemli ve belirleyici olan kısmı, hep bir geçmişe gönderme yapma gerekliliğinden ötürüdür. Çünkü eğer geçmişin mağdurlarının izlerini bugün o nesnelere bulamaz ve nesnelere sadece çağlarını yansıtan anlamlarıyla yetinirsek, “hatırlama” ve “kefare” gerçekleşmemiş olacaktır. Oysa tarihsel maddecinin öncelikli amacı bu olmalıdır ki, içinde bulunduğu uykudan uyanışı sağlayabilsin.

Walter Benjamin, modern çağın içinde bulunan ve kapitalist sistemin bir “şeyleşme” tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı bireyin kurtuluşu için böyle bir yöntem önerir. Onun sunduğu bu bakış öncelikle toplumsal bellek çalışmalarına önemli katkı sağlamıştır. Halbwachs’ın tanımıyla toplumsal hafıza, “...ve bu hafızanın toplumsal çerçeveleri bu bağlamda mevcuttur ve bireysel düşüncelerimiz de bu çerçeveler içine yerleşip bu hafızaya dâhil olduğu ölçüde, hafızanın hatırlaması mümkündür.” (Halbwachs, 2016, s. 17). İçinde bulunduğumuz bağlamın dışında bir hatırlama olmayacağı ve Benjamin’in *Hikaye Anlatıcısı*’nda bahsettiği modern çağın kaybolan deneyimi ögesi arasında kurulan ilişki, bellek çalışmalarına yardımcı bir rol oynar. Hikaye anlatıcısı deneyimlerden ve ona aktarılanlardan beslenir, o da bu deneyimi “kendisini dinleyenlerin deneyimi haline getirir.” (Benjamin, 1993, s.57). Nilay İşlek, bu deneyimin yitirilmesinin çağımızda nasıl daha kolay bir hale geldiğini vurgular: “Günümüzde Kitle İletişim Araçları’nın yaygınlaşması ile beraber, bellek olağanüstü bir değişime uğradı. Gazete, televizyon ve internet, değil hikaye anlatıcılığının, kitabın dahi etkisini azaltarak Walter Benjamin’in tezlerini daha fazla destekler hale geldi.” (İşlek, 2009, s.30). Bellekteki bu değişim iktidarla ilişkili olmak bir yana toplumun geri kalanlarının da suç ortaklığı yaptığı bir duruma denk gelir. Elbette ki koşullar bireyin karar mekanizmasına etki eder fakat bunların içerisinde devrimin gerçekleşebilmesi için, söz konusu uykudan uyanmak için koşulların içinden, koşullara rağmen bir mücadele vermek gerekli görünmektedir. Benjamin’in “hatırlama” ile kastettiği aslında devrime giden yolda bir araç niteliği taşımaktadır. Zira Jan Asmann’ın ifade ettiği biçimiyle iktidar, hep bir

kökene ihtiyaç duyar ve iktidarın baskıcı koşulları içerisinde hatırlama bir direniş biçimi olabilmektedir (Assmann, 2015, s. 79-81). İktidarın köken ihtiyacı, geçmişin hatırlanmasını da kendi pragmatik yönelimlerine uygun olarak oluşturma yönünde bir yol izlemesini sağlamaktadır.

Hobsbawm, bu konuyla ilintilendirebileceğimiz “geleneğin icadı”ndan bahseder. Ona göre yaşadığımız çağda var olan birçok geleneğin kökeni çok geriye gitmeden, yakın geçmişte bulunabilir. Bu şekilde “icat edilmiş gelenek”ler, geçmişle bir süreklilik oluşturarak, tekrar edilerek istenilen değerleri ve davranış normlarını aşılama yönünde bir pratikler kümesi olarak ifade edilebilir. Yine bu pratikler için belirleyici olan, mümkün olduğu her zamanda ve yerde tarihsel geçmişle olan sürekliliğe gönderme yaparlar. Hobsbawm’ın metin içerisindeki en önemli vurgusu ise bu geleneklerin nasıl ve kimler tarafından icat edildiğine yöneliktir: “İcat ögesi burada gayet açıktır, çünkü ulusun, devletin ya da hareketin ideolojisi veya bilgi sermayesinin parçası haline gelen tarih, aslında halkın hafızasında saklananlardan değil; işi bunu yapmak olanlarca seçilen, yazılan, resmedilen, popülerleştirilen ve kurumsallaştırılan bilgi paketlerinden oluşur.” (Hobsbawm, 2006, s. 1-18). Yani toplumun dışında gerçekleşen deneyimler, oluşturulan tarihler ve bunlardan bağımsız -ama tam da buna maruz kalan-, bu koşullara uyum sağlayan toplumsal yaşam arasındaki çelişki, toplumsal belleğin önemine yapılan vurguyu bize bir kez daha hatırlatmaktadır.

Benzer biçimde maduniyet çalışmalarına da katkı sağlayacak olan “deneyim” düşüncesinin yanı sıra Benjamin’in *Kendi Başına Dil ve İnsan Dili Üzerine* adlı metninde ifade ettiği dilin konumu üzerinden, madunun konumuna gönderme yapılabilir. Benjamin her şeyin dil içerisinde var olduğunu, dilde ifadesini bulamayan şeylerin varlığından söz edilemeyeceğini belirtir. “Gerek canlı gerekse cansız doğada dilden bir şekilde pay almamış hiçbir şey ya da olay yoktur, çünkü tinsel içeriğini iletmek her şeyin özünde vardır.” (Benjamin, 1993, s. 114). Madun çalışmalarında konuşmak, sesini duyurmak isteyen madunun, konuşmak, sesini duyurmak için kendilerine baskı uygulayan tarafın dilini kullanmak zorunda kaldıkları belirtilir (Süalp, 2009). Dil, bu maduniyetin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Madunların seslerini iktidar konumlarına duyurabilmek, mevcut alanda kendilerine bir yer açabilmeleri için kendi dillerini oluşturmaları gerekir. Nitekim “Adlandırılmayan yoktur.” (Berk, 2006’dan akt. Dellaloğlu, 2008, s.49). Bu adın konulması, bu dilin oluşması ise deneyime içkindir. Deneyimlerin arasından oluşacak olan bir dil, “düşten uyanma” imgesinden de bağımsız değildir.

SONUÇ

Benjamin'in zamanın algılanışının, farklı birçok -olumlu ya da olumsuz- etkisi olduğuna vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Gündelik görünümeler altında, hep varmış ve var olmaya devam edecekmiş gibi sunulan sınırların aslında ne kadar da yapay olduğu ve bu yapaylığa rağmen nasıl da sınırlayıcı olduğu bu etkilerden yalnızca bir tanesidir. Bunun yanı sıra, yine bununla ilişkili olarak, eleştirel düşünme yetimizin de bu yapaylık içerisinde gitgide yok olmaya yüz tuttuğunu söylemek yersiz olmayacaktır. Nitekim içinde bulunduğumuz post-modern çağ toplumlarının, tüketim kültürünü böylesine benimsemiş olmaları da bu doğrultuda düşünülebilecek örneklerden yalnızca bir tanesidir. Fakat Benjamin'in düşüncesi bu sınırların beraberinde getirdiği karamsarlığı beklenenin aksine dağıtmaya yöneliktir. Bu da kaynağını onun geçmişle birlikte kendi yaşantısını da kurtarmak istemesinde bulur.

Benjamin her şeyden önce, tarihsel maddecinin, geçmişi kurtarmak için bugünü kurtarması gerektiğinin bilincinde olmasını vurgular gibidir. O, "şimdiki zaman" içindeki nesnelere, olaylara gerektiği önemi verirse geçmişi de kurtarabilir. Vurgu geçmişteymiş gibi görünmesine rağmen aslında asıl farkında olunması gereken an, "şimdiki zaman"dır, çünkü böylece hem kendimizi kurtarabilir hem de geçmişin mağdurlarının unutulmuşluklarını sonlandırabiliriz. Çizgisel tarih anlayışı geçmişi geride bırakmaya eğilimlidir. Benjamin'in düşüncesi ise kapsayıcıdır. Hiçbir zamanı -geçmiş, şimdi, gelecek- dışlamaz. Tıpkı kendi yaşamını da dışlamadığı gibi...

Son kertede Benjamin'in düşüncesinin post-modern çağın görünümelerinin de ifadesi olduğunu ve sosyal bilimlerdeki farklı araştırma alanlarına ilham verdiğini söyleyebiliriz. Yukarıda verdiğimiz birkaç örneğin ele alınabilecek yönleri bakımından sınırlı tutulmakla birlikte metnin amacı, buna olanak sağlanabileceğini tekrarlamış olmaktadır. Nihayetinde Benjamin'in yöntemi, kavramları, düşüncesinin pratikle olan bağıntısı, disiplinlerarası araştırma tasarımı oluşturma ve gerçekleştirme süreçlerine önemli faydalar sağlaması bakımından özenle incelenmeli ve sahip olduğu bu çoklu bakışın önemi göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Adorno, W. T. (2013). Bir Walter Benjamin Portresi. (Çev. E.E. Çakmak). B. Dellaloğlu (Ed.). Fikir Mimarları Dizisi – 4 Benjamin içinde (161 – 177). İstanbul : Say Yayınları.
- Asmann, J. (2015). Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve politik kimlik. (Çev: A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aysevener, K. (2001). Bir İlerleme Tasarımı Olarak Tarih. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 41 (1), 171-186.
- Benjamin, W. (1993). Son Bakışta Aşk. (Haz: N. Gürbilek). İstanbul: Metis Yayınları.
- Benjamin, W. (1993). Tek Yönlü Yol. (Haz: N. Gürbilek). Son Bakışta Aşk içinde (38-54). İstanbul: Metis Yayınları.
- Benjamin, W. (1993). Hikaye Anlatıcısı: Nikolay Leskov'un Eserleri Üzerine Düşünceler. (Haz: N. Gürbilek). Son Bakışta Aşk içinde (55-69). İstanbul: Metis Yayınları.
- Benjamin, W. (1993). Kendi Başına Dil ve İnsan Dili Üzerine. (Haz: N. Gürbilek). Son Bakışta Aşk içinde (114-122). İstanbul: Metis Yayınları.
- Benjamin, W. (2014). Pasajlar. (Çev: A. Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bıçak, A. (2013). Tarih Düşüncesi. Cogito Dergisi, 73, (36-60). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dellaloğlu, B. (2008). Benjaminia: Dil, Tarih ve Coğrafya. İstanbul: Versus Kitap.
- Gandler, S. (2007). Tarih Meleği Neden Geriye Bakıyor?. Cogito Dergisi, 52, (161-178). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gürbilek, N. (1993). Sunuş. W. Benjamin, Son Bakışta Aşk içinde (7-38). İstanbul: Metis Yayınları.
- Halbwachs, M. (2016). Hafızanın Toplumsal Çerçevesi. (Çev: B. Uçar). Ankara: Heretik Yayınları.
- Hobsbawm, E., Ranger, T. (Ed.). (2006). Geleneğin İcadı. (Çev. M. M. Şahin). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hobsbawm, E. (2015). Kısa 20. Yüzyıl (1914-1991 Aşırılıklar Çağı). (Çev: Y. Aloğan). İstanbul: Everest Yayınları.
- İşlek, N. (2009). Görsel Kültür ve Toplumsal Bellek Bağlamında Sayısal Fotoğraf Estetiği. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Löwy, M. (2007). Walter Benjamin: Yangın Alarmı. (Çev: U.U. Aydın). İstanbul: Versus Kitap.

Süalp, Z. T. A. (2009). Tarihin Uzun Bekleyenine . D. Hattatoğlu, G. Ertuğrul (Ed.). Methodos: kuram ve yöntem kenarından içinde (33 – 52). İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Tiedemann. R. (2014). “Pasajlar Yapıtı”na Giriş, W. Benjamin, Pasajlar içinde (9-36). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uluocak Ş. (2012). Walter Benjamin’de “Tahakkümsüzlük Etiği Projesi” Olarak Tarih ve Sosyal Gerçeklik. H. Köse (Ed.). Flanör Düşünce içinde (176-205). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.